

Seçim Güvenliğinin Sivil Denetim Aracı Olarak Müşahitlik¹

Poll Watching as a Civilian Oversight Instrument for Election Security

Dr. Öğretim Üyesi İlker KARAÖNDER

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

ORCID: 0000-0003-3625-7273- ilkerkaraonder@gmail.com

ÖZET

Demokratik hukuk devletlerinde seçimlerin serbest, adil ve güvenilir şekilde gerçekleştirilmesi, halk iradesinin yönetime yansımalarının temel güvencelerinden birini oluşturmaktadır. Seçim güvenliği ise yalnızca oy verme ve sayım işlemlerinin teknik doğruluğunu değil, seçim sürecinin bütün aşamalarının şeffaf, denetlenebilir ve toplum nezdinde güvenilir olmasını da ifade etmektedir. Bu bağlamda müşahitlik kurumu, seçimlerin dürüstlüğünün sağlanması, seçim süreçlerinin izlenebilirliğinin artırılmasında ve seçim sonuçlarına duyulan toplumsal güvenin güçlendirilmesinde önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu çalışmada müşahitlik kurumu, seçim güvenliğinin sivil denetim araçlarından biri olarak ele alınmış; hukuki dayanakları, hukuki statüsü, görev ve yetkileri ile seçim sürecindeki işlevi incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı, müşahitliğin yalnızca siyasi partiler ve bağımsız adaylar adına seçim işlemlerini takip etmeye yönelik usulî bir kurum olmadığını; aynı zamanda seçim sürecinin açıklığına, denetlenebilirliğine ve seçim sonuçlarına duyulan güvene katkı sağlayan tamamlayıcı bir sivil denetim mekanizması olduğunu ortaya koymaktır. Bu doğrultuda müşahitlik kurumu, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun hükümleri ile Yüksek Seçim Kurulu kararları esas alınarak incelenmiş; müşahitliğin hukuki çerçevesi, seçim sürecinin farklı aşamalarında sahip olduğu yetki ve sorumluluklar ile seçim güvenliği bakımından üstlendiği fonksiyon değerlendirilmiştir. İnceleme kapsamında müşahitlerin sandık başı işlemlerini izleme, oy verme, sayım ve döküm ile birleştirme süreçlerini takip etme, seçim sonuçlarına ilişkin belgelere erişme ve gerekli hâllerde hukuki başvuru yollarını kullanabilme imkânları, seçim güvenliği bakımından üstlendikleri işlev çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışma sonucunda müşahitliğin, seçim işlemlerinin şeffaf ve denetlenebilir biçimde yürütülmesine katkı sağlayan, seçim sonuçlarına duyulan güveni güçlendiren ve demokratik meşruiyeti destekleyen önemli bir sivil denetim mekanizması olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu

¹ Makale Geliş Tarihi :17.07.2026
Revizyon Tarihi :10.08.2026
Kabul Tarihi :23.08.2026

kapsamda müşahitlik kurumuna ilişkin düzenlemelerin sistematik hâle getirilmesi, hukuki statünün, görev ve yetkilerin daha açık biçimde düzenlenmesi, uygulama esaslarının açıklığa kavuşturulması ve müşahitlere yönelik eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasının seçim güvenliğinin güçlendirilmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seçim Güvenliği, Müşahitlik, Sivil Denetim, Demokratik Meşruiyet

ABSTRACT

In democratic states governed by the rule of law, the conduct of free, fair, and reliable elections constitutes one of the fundamental guarantees for reflecting the will of the people in government. Election security encompasses not only the technical integrity of voting and vote-counting procedures, but also the transparency, accountability, and public credibility of the electoral process as a whole. In this context, the institution of the election observer (*müşahit*) plays a significant role in safeguarding the integrity of elections, enhancing the transparency of electoral procedures, and strengthening public confidence in election results. This study examines the institution of the election observer as a tool of civilian oversight in election security by analysing its legal basis, legal status, duties, powers, and functions within the electoral process. The principal aim of the study is to demonstrate that election observation should not be regarded merely as a procedural mechanism enabling political parties and independent candidates to monitor electoral proceedings, but rather as a complementary mechanism of civilian oversight that contributes to the transparency, accountability, and verifiability of the electoral process and reinforces public confidence in election outcomes. Accordingly, the institution of election observation is analysed on the basis of the provisions of Law No. 298 on the Basic Provisions of Elections and Electoral Registers and the decisions of the Supreme Election Council (Yüksek Seçim Kurulu – YSK). The study evaluates the legal framework governing election observers, together with their powers and responsibilities throughout the different stages of the electoral process, and examines their contribution to election security. In this context, particular attention is given to observers' authority to monitor polling station procedures, observe voting, vote-counting and tabulation processes, follow the aggregation of election results, obtain official election records, and, where appropriate, initiate legal objections. The study concludes that the institution of election observation constitutes an important mechanism of civilian oversight that enhances the transparency and verifiability of electoral processes, reinforces public confidence in election results, and thereby supports democratic legitimacy. In this respect, it is argued that systematically organizing the legal framework governing election observers, providing a clearer legal definition of their status, duties, and powers, clarifying the applicable procedural rules, and expanding observer training programmes would make a significant contribution to strengthening election security.

Keywords: Election Security, Poll Watching, Civilian Oversight, Democratic Legitimacy

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca siyasal iktidarın kaynağı, sınırları ve meşruiyeti hukuk ve siyaset felsefesinin en temel tartışma alanlarından birini oluşturmuştur. Devletin hangi temele dayanarak yönetme yetkisini kullandığı, bu yetkinin nasıl sınırlandırılacağı ve yönetilenlerin iradesinin yönetime hangi mekanizmalar aracılığıyla yansıtılacağı soruları, Antik Çağ'dan günümüze kadar farklı düşünce akımları tarafından çeşitli şekillerde cevaplandırılmıştır. Bununla birlikte modern anayasal devlet anlayışı, siyasal iktidarın kaynağını halkın iradesinde gören ve bu iradenin belirli hukukî güvenceler altında yönetime yansımaları esas alan bir meşruiyet anlayışı üzerine inşa edilmiştir. Aydınlanma düşüncesinin etkisiyle gelişen bu yaklaşımda, doğa durumundan çıkarak siyasal toplum içerisinde birleşen bireylerin, ortak amaçların gerçekleştirilmesi için gerekli olan yetkilerini çoğunluğun iradesine bırakmaları, siyasal toplumun kuruluşunun temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, siyasal toplumu fiilen kuran unsurun, özgür bireylerin ortak bir siyasal birlik oluşturma yönündeki rızaları ve bu birlikteliği meydana getirebilecek çoğunluğun onayı olduğu; meşru bir hükümetin ancak bu iradeye dayanılarak kurulabileceği kabul edilmektedir.² Siyasal toplumun özgür bireylerin rızası ve çoğunluğun iradesi üzerine inşa edildiği anlayışı, modern demokratik devletlerde siyasal iktidarın belirlenme usulünü de şekillendirmiştir. Bu çerçevede seçimler, halk egemenliğinin somutlaştığı ve siyasal iktidarın demokratik meşruiyet kazandığı anayasal bir mekanizma niteliğindedir. Bu mekanizmanın başlıca aktörleri ise demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olan siyasi partilerdir.³ Nitekim demokratik sistemlerde devlet gücünü kullanma yetkisini elde etmek isteyen gruplar, siyasi partiler şeklinde

² John Locke, *Hükümet Üzerine İkinci İnceleme Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni, Boyutu ve Amacı Üzerine bir Deneme*, Çev. Fahri Bakırcı, Ankara, Babil Yayıncılık, 2004, s. 83-84.

³ Turhan Ateş, *Demokrasi, Siyasi Partiler ve Seçim*, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2007, s.105.

örgütlenerek seçimlere katılmak suretiyle siyasi iktidar olabilmek için yarışmaktadır.⁴

Siyasi partiler, 1961 ve 1982 Anayasalarında siyasi haklar ve ödevler kapsamında ele alınmış⁵; 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda ise hukuki niteliğı, kuruluşu, faaliyetleri ve sona ermelerine ilişkin esaslar ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir.⁶ Bununla birlikte siyasi partilerin demokratik toplum düzenindeki anlam ve işlevi, anayasal ve yasal statülerinin çok ötesine uzanmaktadır. Zira siyasi partiler, toplumun siyasi taleplerini örgütleyen, bireylerin demokratik süreçlere katılımını sağlayan ve devlet ile toplum arasında siyasi temsil işlevi gören kurumsal yapılardır. Bu yönüyle, yalnızca siyasi iktidarın elde edilmesine yönelik rekabetin aktörleri değil, aynı zamanda demokratik katılımın kurumsallaşmasına ve seçim süreçlerine toplumsal meşruiyet kazandırılmasına katkı sağlayan yapılardır.

Bu noktada siyasi partilerin demokratik sistem içerisindeki işlevinin, onları meydana getiren insan unsurundan bağımsız değerlendirilmesi mümkün değildir. Her ne kadar hukuken tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar olsalar da, siyasi partiler özünde ortak siyasi düşünce ve hedefler etrafında örgütlenmiş bireylerin kolektif iradesini temsil etmektedir. Bu nedenle seçim sürecinde ortaya koydukları faaliyetler de soyut bir tüzel kişiliğin değil, örgütlü toplumsal iradenin demokratik süreç katılımının bir görünümünü oluşturmaktadır.

Demokratik seçimlerin varlığından söz edilebilmesi, seçimlerin genel, eşit, serbest ve adil seçim ilkelerine uygun olarak, makul ve düzenli aralıklarla gerçekleştirilmesi ile yargısal denetime tabi tutulması gibi

⁴ Hediye Şirin Ak, "Siyasal İktidarın Meşruiyetinin Demokrasi Bağlamında Değerlendirilmesi". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 86, 01 Ekim 2025: 268-282, s.217.

⁵ 9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası m. 56 ve 57'inci maddeleri; 18 Ekim 1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası m. 68 ve 69'uncu maddeleri.

⁶ 22 Nisan 1983 tarihli ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 3'üncü maddesi, "Siyasi partiler; Anayasa ve kanunlara uygun olarak; Cumhurbaşkanını, milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmış tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır."

anayasal güvencelerin sağlanmasına bağlıdır⁷. Bununla birlikte söz konusu güvencelerin varlığı, seçimlerin demokratik meşruiyetini tek başına tesis etmeye her zaman yeterli değildir. Zira seçimlerin yalnızca hukuka uygun biçimde gerçekleştirilmesi değil, aynı zamanda seçim sürecinin bütün aktörleri ile toplum tarafından dürüst, şeffaf ve güvenilir olarak algılanması da demokratik meşruiyetin ayrılmaz bir unsurudur. Bu nedenle seçim güvenliği, yalnızca hukuki denetim mekanizmalarının işletilmesiyle sınırlı olmayan; örgütlü siyasal katılımı ve toplumsal güveni de bünyesinde barındıran çok katmanlı bir olgudur.

Bu bağlamda seçim güvenliğinin sağlanması, yalnızca kamu otoriteleri tarafından yürütülen idari ve yargısal denetim mekanizmalarına bırakılabilecek bir süreç değildir. Demokratik seçimlerin güvenilirliği, seçim sürecinin farklı aktörler tarafından izlenebilmesine ve denetlenebilmesine imkân tanıyan tamamlayıcı mekanizmaların varlığını da gerekli kılmaktadır. Bu yönüyle seçimlerin denetlenmesi, yalnızca kamu gücü kullanılarak gerçekleştirilen idari ve yargısal denetim mekanizmalarıyla sınırlı olmayıp, demokratik toplumun örgütlü unsurlarının da süreç katılımını içeren çok katmanlı bir güvence sistemine dayanmaktadır.

Bu tamamlayıcı güvence mekanizmalarından biri olan sivil denetim, seçim sürecinin hukuka uygunluğunu gözlemlemeyi, seçim işlemlerinin şeffaflığını artırmayı ve seçim sonuçlarına duyulan toplumsal güveni pekiştirmeyi amaçlamaktadır. Sivil denetimin temel işlevi, seçim sürecinin hukuka uygunluğunun gözlemlenmesine, seçim işlemlerinin şeffaflığının güçlendirilmesine ve tespit edilen hukuka aykırılıkların yetkili merciler önünde ileri sürülmesine katkı sağlamaktır.

Türk seçim hukukunda siyasi partilere tanınan müşahit görevlendirme yetkisi, seçim sürecine örgütlü toplumsal katılımın en görünür ve kurumsallaşmış örneklerinden birini oluşturmaktadır. Her ne kadar müşahitler hukuken siyasi partiler adına görev yapan kişiler olarak kabul edilseler de, seçim günü yerine getirdikleri gözlem, kayıt altına

⁷ Mustafa Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, İstanbul, Siyasal Kitapevi, 2010, s.288-289.

alma, bilgi edinme ve hukuki başvuru mekanizmalarının işletilmesine katkı sunan faaliyetleri itibarıyla yalnızca parti menfaatlerini koruyan görevliler olarak nitelendirilemezler. Aksine müşahitlik kurumu, seçim sürecinin şeffaflığını güçlendiren, seçim işlemlerinin hukuka uygunluğunun sürekli gözetimine katkı sağlayan ve seçim sonuçlarına duyulan toplumsal güveni destekleyen sivil denetim araçlarından biri olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışma, seçim müşahitliğinin yalnızca siyasi partilere tanınmış usulî bir yetki olarak mı değerlendirilmesi gerektiği, yoksa seçim güvenliğinin sağlanmasına hizmet eden bir sivil denetim mekanizması olarak da hukuki bir işleve sahip olup olmadığı sorusundan hareket etmektedir. Bu kapsamda müşahitlik kurumunun seçim hukukundaki hukuki dayanakları, görev ve yetkileri ile seçim güvenliğine sağladığı katkılar, seçim güvenliğinin sivil denetim boyutu çerçevesinde incelenmektedir.

Öğretide seçim güvenliği, seçimlerin dürüstlüğü ve seçim yargısı üzerine çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte, müşahitlik kurumunun seçim güvenliği ile sivil denetim arasındaki ilişki bağlamında ele alındığı çalışmaların oldukça sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, müşahitlik kurumunun yalnızca seçim mevzuatındaki usulî düzenlemeler çerçevesinde değil, demokratik meşruiyet ve seçim güvenliği ekseninde yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çalışma, müşahitliği yalnızca seçim mevzuatında düzenlenen bir takip ve temsil yetkisi olarak değil, seçimlerin dürüstlüğünün toplumsal düzeyde görünür ve denetlenebilir kılınmasına hizmet eden kurumsallaşmış bir sivil denetim aracı olarak ele alması bakımından mevcut çalışmalardan ayrılmaktadır.

Çalışmanın temel tezi; müşahitlik kurumunun yalnızca siyasi partilerin seçim sürecindeki temsil araçlarından biri olmadığı, bunun yanında seçimlerin dürüstlüğü, şeffaflığı ve demokratik meşruiyetinin güçlendirilmesine hizmet eden kurumsallaşmış bir sivil denetim mekanizması niteliği taşıdığıdır. Bu çerçevede müşahitlik, yalnızca parti menfaatlerinin korunmasına yönelik usulî bir hak olarak değil, seçim güvenliğinin sağlanmasına katkıda bulunan anayasal ve demokratik bir güvence olarak ele alınmaktadır.

Bu bağlamda müşahitliğin seçim güvenliğine ilişkin işlevinin, Anayasa'nın 79'uncu maddesinde güvence altına alınan seçimlerin dürüstlüğü ilkesiyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Seçimlerin dürüstlüğü ilkesi, yalnızca seçim işlemlerinin yetkili organlar tarafından hukuka uygun biçimde yürütülmesini değil, aynı zamanda bu işlemlerin izlenebilir ve denetlenebilir olmasını da gerektirmektedir. Müşahitlik kurumu da bu anayasal güvencenin seçim sürecindeki tamamlayıcı unsurlarından biri olarak, seçim işlemlerinin ilgililer tarafından izlenmesine ve gerektiğinde hukuki denetime konu edilmesine imkân sağlamaktadır. Bu nedenle 298 sayılı Kanun'da müşahitliğe ilişkin hükümlerin farklı maddelere dağılmış olması, doğrudan bir anayasal aykırılık olarak nitelendirilmese de, seçimlerin dürüstlüğü ilkesinin gerektirdiği açıklık, öngörülebilirlik ve etkin denetim bakımından değerlendirilmesi gereken bir husustur.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Türk seçim hukukunda müşahitlik kurumunun hukuki niteliğini seçim güvenliği perspektifinden yeniden değerlendirmek ve müşahitliğin demokratik seçimlerin meşruiyetine sağladığı katkıyı sivil denetim yaklaşımı çerçevesinde ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada seçim güvenliği kavramı, seçim güvenliğinin demokratik meşruiyet ile ilişkisi, siyasi partilerin seçim güvenliğindeki fonksiyonu ve müşahitlik kurumunun hukuki niteliği incelenmekte; bu inceleme sonucunda müşahitliğin Türk seçim hukukundaki konumu sivil denetim perspektifi temelinde ele alınarak seçim güvenliğinin demokratik meşruiyet boyutuna sağladığı katkı ortaya konulmaktadır.

2. DEMOKRATİK MEŞRUIYET BAĞLAMINDA SEÇİM GÜVENLİĞİ

Çok partili siyasal hayat ve temel hak ve özgürlüklerle birlikte demokratik devletin temel unsurları arasında yer alan yarışmacı seçimler, demokratik sistemlerde oylama işlemi aracılığı ile yönetime muvafakat verilmesini ifade etmektedir⁸. Bu nedenle demokratik sistemlerde siyasal iktidarların meşruiyet kaynağını, adil ve dürüst

⁸ Yavuz Atar, *Türk Anayasa Hukuku*, Konya, Mimoza Yayınları, 2000, s.54.

seçimler oluřturmaktadır⁹. Seçimler yalnızca seçim günü gerçekleştirilen oy verme işleminden ibaret olmayıp, seçim öncesi, seçim günü ve sonrasını kapsayan her aşamada seçmenin gerçek iradesinin sandığa yansımalarının önem taşıdığı bütüncül bir süreç niteliğindedir¹⁰. Bu sürecin güvenilir biçimde işlemesi ve seçimlerin demokratik işlevini yerine getirebilmesi bakımından seçim güvenliği kavramı önem kazanmaktadır. Seçim güvenliği, seçimlerin biçimsel olarak tamamlanmasını aşan; siyasi iktidarın kaynağını oluşturan halk iradesinin seçim süreci içerisinde görünür, izlenebilir ve güvenilir bir biçimde ortaya çıkmasını sağlayan kurumsal bir zemine işaret etmektedir. Bu yönüyle seçim güvenliği, demokratik devletin temelini oluşturan halk egemenliği ilkesinin seçim sürecinde somutlaşmasını güvence altına alan anayasal bir işlev üstlenmektedir.

Seçim güvenliğinin sağlanması amacıyla seçim hukukunda farklı nitelikte hukuki güvenceler ile denetim mekanizmalarının öngöröldüğü görölmektedir. Söz konusu mekanizmalar, seçim sürecinin her aşamasında seçmen iradesinin serbestçe oluşmasına, seçim işlemlerinin hukuka uygun biçimde yürütölmesine ve seçim sonuçlarının güvenilirliğinin sağlanmasına yönelik işlev görmektedir. Bu çerçevede seçim güvenliğine ilişkin denetimin, idari ve yargısal denetim mekanizmalarının yanı sıra siyasi partiler ile seçim sürecine katılan diğer aktörler tarafından yerine getirilen tamamlayıcı gözetim faaliyetlerini de kapsayan çok katmanlı bir yapı arz ettiği söylenebilir.

2.1. Seçim Güvenliğinin Hukuki ve Kurumsal Güvenceleri

Seçim güvenliğinin sağlanması, seçim sürecinin tek bir kurum veya tek bir güvence mekanizması tarafından denetlenmesiyle mümkün değildir. Seçim sürecinin farklı aşamalarında işlev gören hukuki, idari ve toplumsal nitelikteki çeşitli mekanizmalar, birbirini tamamlayan bir güvence sistemi oluşturmaktadır. Bu sistem içerisinde bazı

⁹ Fatih Güler, “3 Kasım 2020 Tarihinde Gerçekleşen Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Seçiminin Ardından Yaşanan Tartışmalar Işığında Mektupla Oy Verme Ve Elektronik Oy Verme Usulleri”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 2021, s.213.

¹⁰ Derya Aktaş ve İbrahim Arap, “Türkiye’de Seçim Güvenliği Bağlamında Seçimlerde Teknoloji Kullanımı”, *Journal of Business in The Digital Age*, Cilt 6, Sayı 2, 2023, s. 160.

mekanizmalar seçimlerin yönetimi ve hukuka uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya yönelik kurumsal bir işlev üstlenirken, bazıları ise seçim sürecinin şeffaflığını, denetlenebilirliğini ve kamuoyu nezdindeki güvenilirliğini güçlendirmektedir.

Bu kapsamda seçim güvenliğinin sağlanmasına hizmet eden başlıca hukuki ve idari mekanizmalar; seçimlerin yargısal yönetim ve denetimi, seçmen kütüklerinin güncelliği, gizli oy–açık sayım ve döküm ilkesi ile sandık kurullarının çoğulcu yapısı çerçevesinde incelenebilir.

Seçimlerin Yargısal Yönetimi ve Denetimi: Demokratik hukuk devletlerinde seçimlerin yönetimi ve denetiminin yürütme organından bağımsız bir yapıya bırakılması, kuvvetler ayrılığı ilkesinin seçim hukukundaki görünümünden biri olarak değerlendirilebilir. Devlet yetkilerinin tek elde toplanmasının keyfiliğe yol açabileceği ve bu nedenle farklı organlar arasında dağıtılması gerektiği yönündeki anayasal anlayışın¹¹, seçimlerin yürütme organının etkisinden uzak, bağımsız ve tarafsız organlar eliyle yönetilmesinde de karşılığını bulduğu söylenebilir. Bu doğrultuda, Türkiye’de seçimlerin yargısal yönetim ve denetimine dayalı kurumsal yapı da 1946 genel seçimlerinin ardından gelişen demokratikleşme süreci içerisinde kurumsallaşmıştır¹² Nitekim 18 Ekim 1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 79’uncu maddesinin birinci fıkrasında “*Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.*” hükmüne yer verilmiş; aynı maddenin devamında seçimlerin başlamasından bitimine kadar yönetimi ve dürüstlüğü ile seçim sürecine ilişkin bütün işlemleri yapma ve yaptırma, şikâyet ve itirazları inceleyip kesin karara bağlama görev ve yetkisi Yüksek Seçim Kuruluna verilmiştir. Böylece seçimlerin yürütülmesi ve denetlenmesi, yürütme organından bağımsız bir yargısal teşkilat eliyle güvence altına alınmıştır.

Seçmen Kütüklerinin Güncelliğinin Sağlanması: Seçmen kütüklerinin doğru, güncel ve gerçeği yansıtacak şekilde

¹¹ Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine*, Çev. Fehmi Baldaş, Ankara, Hiperlink Yayınları, ty, s.170-171.

¹² Murat Saltuk Bilgili ve Hasan Emir Aktaş, “Türkiye’nin Anayasal Dönemlerinde Seçme Hakkı”, *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 2023, s.281.

oluşturulması, seçim güvenliğinin temel güvencelerinden birini oluşturmaktadır. Seçme hakkının yalnızca hak sahipleri tarafından kullanılabilmesi, mükerrer oy kullanımının önlenmesi ve seçim sonuçlarının seçmen iradesini doğru biçimde yansıtabilmesi, güvenilir bir seçmen kayıt sisteminin varlığına bağlıdır. Bu nedenle Türk seçim hukukunda seçmen kütüklerinin hazırlanması, güncellenmesi ve denetlenmesine ilişkin ayrıntılı usul ve esaslar öngörülmüş; ilgililere kayıtların incelenmesi ve gerekli hâllerde itiraz edebilme imkânı tanınmıştır¹³.

Gizli Oy, Açık Sayım ve Döküm İlkesi: Türk seçim hukukunda, seçmen iradesinin serbestçe sandığa yansımaları ve oyların şeffaf biçimde tespit edilmesini güvence altına almak amacıyla gizli oy, açık sayım ve döküm ilkesi anayasal ve yasal düzeyde güvence altına alınmıştır.¹⁴ Açık sayım ve döküm ilkesi, seçmen iradesinin sandığa yansıdığı şekliyle korunmasını ve seçim sonuçlarının sonradan değiştirilmesine yönelik müdahalelerin önlenmesini amaçlayan temel seçim güvencelerinden biridir¹⁵. Nitekim 1946 milletvekili genel seçimleri, uygulanan açık oy–gizli sayım usulü nedeniyle, gizli oy ile açık sayım ve döküm ilkesinin seçim güvenliği bakımından taşıdığı önemi ortaya koyan Türk siyasi tarihindeki en dikkat çekici örneklerden birini oluşturmaktadır¹⁶.

Sandık Kurullarının Oluşumu ve Çoğulcu Yapısı: Sandık kurulları, seçim teşkilatının sandık düzeyindeki temel uygulama birimini oluşturmaktadır. Bu yapı, 1950 yılında kabul edilen Milletvekili Seçimi Kanunu ile oluşturulan seçim teşkilatı içerisinde Yüksek Seçim Kurulu ile il ve ilçe seçim kurullarıyla birlikte kurumsallaştırılmış ve

¹³ 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un Kanun'un 28 ilâ 47'nci maddeleri.

¹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67'inci maddesinin ikinci fıkrası; 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 2'inci maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkrası.

¹⁵ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004, s.64.

¹⁶ Ayşe Erkmen, " Türkiye'de 1950 ile 2002 Yılları Arasında Uygulanan Genel Seçim Sistemlerinin Halk İradesine Etkisi.", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 3, 2018, s.1226.

seçimlerin yürütülmesinde karma modele geçişin önemli unsurlarından biri olmuştur¹⁷.

Günümüzde sandık kurullarının oluşumu 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Kanun uyarınca sandık kurulları, kamu görevlisi başkanın yanında siyasi partilerin temsilcilerinin de katılımıyla oluşturulmakta; böylece seçim sürecinin sandık düzeyinde farklı aktörler tarafından birlikte yürütülmesi ve denetlenmesi amaçlanmaktadır¹⁸.

Sandık kurullarının çoğulcu yapısı, seçim işlemlerinin tek bir idari otoritenin denetimine bırakılmasını önleyen önemli kurumsal güvencelerden biridir. Farklı siyasi partilerin kurul içerisinde temsil edilmesi, oy verme, sayım ve döküm işlemlerinin karşılıklı gözetim altında gerçekleştirilmesine imkân tanıyarak seçim sürecinin şeffaflığını ve güvenilirliğini güçlendirmektedir.

2.2. Seçim Güvenliğinin Sivil Denetim Mekanizmaları

Seçim güvenliğinin sağlanmasına yönelik yukarıda örnekleri verilen kurumsal ve hukuki mekanizmalar, seçim sürecinin güvenilir biçimde yürütülmesine ilişkin temel güvenceleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte seçim güvenliğinin sağlanması, yalnızca kamu otoriteleri tarafından yerine getirilen yönetim ve denetim mekanizmalarıyla sınırlı değildir. Demokratik seçimlerin güvenilirliği, seçim sürecinin farklı toplumsal aktörler tarafından izlenebilmesine, seçim işlemlerinin şeffaf biçimde yürütülmesine ve seçim sonuçlarına duyulan toplumsal güvenin güçlendirilmesine katkı sağlayan tamamlayıcı gözetim faaliyetlerinin varlığını da gerektirmektedir. Bu

¹⁷ Nizamettin Aydın ve Sinan Sunar, "Seçimlerin Yönetimi Bağlamında Seçmen Kütüklerinin ve Listelerinin Yerel İdareler Tarafından Hazırlanması: Danimarka Örneği ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2018, s.24.

¹⁸ 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 21 ilâ 27'nci maddeleri ile 70 ve 71'inci maddeleri.

kapsamda siyasi partiler, müşahitler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası seçim gözlem heyetleri tarafından yürütülen gözetim faaliyetleri, resmî seçim denetimini tamamlayan ve seçim güvenliğini destekleyen başlıca mekanizmalar olarak değerlendirilebilir.

Siyasi Partilerin Gözetim Faaliyeti : Seçim güvenliğinin sağlanmasına yönelik sivil denetim mekanizmalarının en önemli aktörlerinden biri siyasi partilerdir. Bunun nedeni, siyasi partilerin yalnızca seçimlere katılan hukuki örgütlenmeler olmamaları, aynı zamanda demokratik toplum ile siyasal iktidar arasındaki temsil ilişkisinin kurumsal araçlarını oluşturmalarıdır. Nitekim siyasal sosyoloji literatüründe siyasi partiler ile kamuoyu arasında karşılıklı bir etkileşim bulunduğu kabul edilmektedir. Bir yandan parti sistemi, toplumdaki siyasal eğilimlerin ve kamuoyu yapısının kurumsal düzeydeki yansıması olarak ortaya çıkarken; diğer yandan siyasi partiler de siyasal faaliyetleri aracılığıyla kamuoyunun oluşumunu ve gelişimini etkilemektedir. Bu nedenle siyasi partiler ile kamuoyu arasındaki ilişki, karşılıklı etkileşim esasına dayanan dinamik bir yapı arz etmektedir¹⁹. Siyasi partiler ile kamuoyu arasındaki bu karşılıklı etkileşim, seçim dönemlerinde daha görünür hâle gelmektedir. Zira seçimler, toplumdaki farklı siyasal eğilimlerin sandık aracılığıyla temsil edildiği ve kamuoyunun siyasal tercihlerinin hukuki sonuç doğurduğu süreçlerdir. Bu nedenle siyasi partiler, seçimlerde yalnızca siyasal rekabetin tarafları olarak değil, aynı zamanda temsil ettikleri toplumsal kesimlerin seçim sürecine ilişkin iradesini, beklentilerini ve güven talebini seçim yönetimine taşıyan kurumsal aktörler olarak da işlev görmektedir. Bu sosyolojik işlev, Türk hukukunda da anayasal düzeyde karşılığını bulmuştur. Nitekim Anayasa'mızın 68'inci maddesinin ikinci fıkrasında siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olarak kabul edilmiştir. Bu anayasal düzenleme, siyasi partilerin yalnızca seçimlere katılan örgütler olmadığını, aynı zamanda demokratik temsilin ve siyasal katılımın kurumsal araçları olduğunu ortaya koymaktadır. Siyasi partilerin demokratik temsil işlevi, seçim hukukunda kendilerine tanınan çeşitli yetki ve güvenceler aracılığıyla somutlaşmaktadır. Bu kapsamda siyasi partiler, seçim

¹⁹ Mourice Duverger, *Siyasi Partiler*, Çev. Ergun Özbudur, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1993, s.477-478.

kurullarında temsil edilmekte, sandık kurullarının oluşumuna katılabilmekte, seçim işlemlerini izleyebilmekte, kanunda öngörülen itiraz yollarını kullanabilmekte ve müşahit görevlendirmek suretiyle seçim sürecinin sandık düzeyinde gözetimine katkı sunabilmektedir. Bu yetkiler, yalnızca siyasi partilerin seçimlerdeki rekabet pozisyonunu korumaya değil, aynı zamanda seçimlerin dürüstlüğü ve güvenilirliğinin sağlanmasına da hizmet etmektedir.

Müşahitlik: Seçim güvenliğinin sağlanmasına yönelik sivil denetim mekanizmaları arasında müşahitlik kurumu özel bir öneme sahiptir. Zira müşahitler, seçim sürecinin özellikle sandık düzeyinde gözlemlenmesini sağlayarak seçim işlemlerinin şeffaflığına ve seçim sonuçlarına duyulan güvenin güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte müşahitliğin hukuki niteliği, görev ve yetkileri ile seçim güvenliğine sağladığı katkı, çalışmanın konusunu oluşturan temel meselelerden biri olduğundan, bu hususlar ilerleyen bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Sivil Toplumun Seçim Gözlemi: Seçim güvenliğinin sağlanmasına katkı sunan sivil denetim mekanizmaları arasında, sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen seçim gözlem faaliyetleri de yer almaktadır. Bu faaliyetlerin gelişiminin, demokratik yönetim anlayışının zaman içerisinde geçirdiği dönüşümle yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Çoğulcu demokrasi anlayışında toplumsal katılımın gerekli görülmesi, sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarının demokratik sistem içerisindeki önemini artırmıştır²⁰. Bu doğrultuda katılımcı demokrasi anlayışı, vatandaşların demokratik sürece yalnızca seçimlerde oy kullanmak suretiyle değil, siyasal yaşama aktif biçimde katılmalarını da esas almaktadır²¹. Bu kapsamda Oy ve Ötesi Derneği'nin seçimlerde yürüttüğü gözlem ve raporlama faaliyetleri,

²⁰ Sefa Usta ve Abdülvahap Akıncı, "Müzakereci Demokrasilerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü.", *Paradoks Ekonomi Sosyoloji Ve Politika Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2012, s.86.

²¹ A. Tanık Gümüş, " Demokrasilerde Sivil Toplum Ve Devlet–Sivil Toplum İlişkisinde Karşılaşılabilecek Sorunlar", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , Cilt 18, Sayı 3, 2014, s.541.

seçim süreçlerine ilişkin kurumsal hafızanın oluşturulmasına katkı sağlayan sivil toplum uygulamalarına örnek olarak gösterilmektedir²².

3. TÜRK SEÇİM HUKUKUNDA MÜŞAHİTLİK KURUMU

Seçim güvenliğinin sağlanmasına yönelik tamamlayıcı denetim mekanizmaları içerisinde müşahitlik kurumu, seçim işlemlerinin sandık düzeyinde izlenmesini sağlayan en önemli araçlardan birini oluşturmaktadır. Türk seçim hukukunda siyasi partilere tanınan seçim sürecini takip etme ve temsilci bulundurma imkânının bir görünümü olan müşahitlik, seçim işlemlerinin hukuka uygunluğunun gözetilmesine, seçim sürecinin şeffaflığının artırılmasına ve seçim sonuçlarına duyulan güvenin güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Her ne kadar müşahitler hukuken siyasi partiler tarafından görevlendirilen kişiler olarak seçim sürecinde yer alsalar da, yerine getirdikleri gözlem ve takip faaliyetleri itibarıyla yalnızca parti menfaatlerinin korunmasına yönelik bir görev üstlenmemekte; aynı zamanda seçimlerin dürüstlüğünü destekleyen bir denetim işlevi de görmektedir. Bu nedenle müşahitlik kurumunun Türk seçim hukukundaki düzenleniş biçimi, görev ve yetkileri ile seçim güvenliği bakımından taşıdığı işlevlerin ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

3.1. Müşahitliğin Hukuki Dayanağı ve Seçim Sürecindeki Konumu

Türk seçim hukukunda müşahitlik kurumu, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da müstakil bir bölüm altında düzenlenmemiş; seçim sürecinin farklı aşamalarına ilişkin çeşitli hükümler içerisinde yer almıştır. Bu hükümler arasında müşahitliğin hukuki temelini oluşturan temel düzenleme, "Adaylar ve müşahitleri" başlıklı 25'inci maddede yer almaktadır. Anılan maddede, siyasi partiler ve bağımsız adayların sandık başı işlemlerini takip etmek üzere birer müşahit gönderebilecekleri hüküm altına alınmış;

²² Işıl Zeynep Turkan İpek ve Tevfik Karpuzcu, "Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşu ve Seçim Gözlem Grubu Örneği: "Oy ve Ötesi", *Mülkiye Dergisi*, Cilt 40, Sayı 4, 2016, s.208.

bununla birlikte müşahitlik kavramına ilişkin herhangi bir tanım yapılmamıştır.

Müşahitlerin seçim sürecindeki hukuki konumuna ilişkin düzenlemelere ise 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 72'nci maddesinde ayrıca düzenlenmiştir. Anılan hükümde, siyasi partilerin müşahitleri ile aday ve bağımsız aday müşahitlerinin sandık başı işlemlerini takip etmek üzere hazır bulunabilecekleri belirtilerek, müşahitlerin seçim günü sandık çevresindeki hukuki konumları ortaya konulmuştur. Bunun yanında, Kanun'un 108'inci maddesi müşahitlerin ilçe seçim kurullarında gerçekleştirilen sayım, döküm ve birleştirme işlemlerini de takip edebileceklerini öngörmektedir. Bu yönüyle müşahitlik, yalnızca oy verme işleminin yürütüldüğü sandık çevresiyle sınırlı olmayıp, seçim sonuçlarının tespitine ilişkin işlemlerin de izlenmesine imkân veren bir gözetim ve denetim fonksiyonu üstlenmektedir.

Nitekim Yüksek Seçim Kurulu kararları da bu yaklaşımı desteklemektedir. Kurul, seçimlere katılma yeterliliğine sahip siyasi partilerin, ilgili seçim çevresinde aday göstermemiş olsalar dahi müşahit bulundurabileceklerine ve ilçe seçim kurullarındaki sayım, döküm ve birleştirme işlemlerini takip edebileceklerine karar vermiştir²³. Benzer şekilde, gümrük kapılarında kurulan sandıklara ilişkin seçim genelgesinde açık bir düzenleme bulunmamasına rağmen, 298 sayılı Kanun'un 25'inci maddesi uyarınca siyasi partilerin bu sandıklarda da müşahit bulundurabilecekleri kabul edilmiştir²⁴.

Bu çerçevede müşahitlik, siyasi partiler ve bağımsız adaylara seçim sürecini izleme ve denetleme amacıyla tanınan; hukuki çerçevesi 298 sayılı Kanun hükümleri, kapsamı ise seçim mevzuatının bütünü ve Yüksek Seçim Kurulu uygulamalarıyla şekillenen kendine özgü bir hukuki statü olarak nitelendirilebilir.

²³ Yüksek Seçim Kurulu, 28 Şubat 2019 tarih, 1228 sayılı kararı (<https://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/78027/2019-1228.pdf>).

²⁴ Yüksek Seçim Kurulu, 9 Mayıs 2015 tarih, 869 sayılı kararı (<https://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/2122/2015-869.pdf>).

3.2. Müşahitlerin Görev ve Yetkileri

Müşahitliğin hukuki dayanağı ve seçim sürecindeki konumu ortaya konulduktan sonra, bu statünün seçim günü sahip olduğu görev ve yetkilerin ayrıca incelenmesi gerekmektedir. 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, müşahitlerin görev ve yetkilerini müstakil bir bölüm altında düzenlememiş; bunları seçim sürecinin farklı aşamalarına ilişkin hükümler içerisinde dağınık şekilde ele almıştır. Bu nedenle müşahitliğin görev ve yetkileri, ilgili hükümlerin birlikte değerlendirilmesiyle belirlenmektedir.

Müşahitlerin temel görevi, sandık başı işlemlerini takip etmektir²⁵. Ancak bu görev, yalnızca oy verme işleminin gözlemlenmesiyle sınırlı değildir. Seçim günü oy verme başlamadan önce sandığın boş olduğunun tespiti ve mühürlenmesi işlemi müşahitler huzurunda gerçekleştirilmekte; böylece müşahitler seçim sürecini en başından itibaren izleyebilmektedir²⁶. Bu düzenleme, müşahitliğin yalnızca oy verme sırasında ortaya çıkan bir statü olmadığını, seçim işlemlerinin başlangıcından itibaren devam eden bir gözetim fonksiyonu üstlendiğini göstermektedir.

Oyların sayım ve dökümü aşamasında siyasi parti müşahitlerine sayım masasında yer alma ve oy pusulalarını görebilme yetkisi tanınmıştır. Bununla birlikte bu yetkinin kullanılması belirli usul kurallarına bağlanmıştır. Aynı anda sayım masasında beşten fazla siyasi parti müşahidinin bulunması hâlinde, sayım masasında kalacak beş müşahit, her biri farklı bir siyasi partiyi temsil etmek üzere kurul başkanı tarafından kurul önünde ad çekilerek belirlenmektedir. Sayım masasında yer alamayan diğer siyasi parti müşahitleri ile bağımsız aday müşahitleri bakımından ise sayım işlemlerini yakından takip edebilecekleri uygun bir yer ayrılması öngörülmüştür²⁷. Nitekim Yüksek Seçim Kurulu da bir kararında, siyasi parti müşahitlerinin sayısının beşten fazla olması hâlinde, sayım masasında bulunacak

²⁵ 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun, 25'inci ve 72'inci maddeleri.

²⁶ 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 77'inci maddesi.

²⁷ 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 100'üncü maddesinin son fıkrası.

müşahitlerin ad çekme usulüyle belirleneceğini; diğer siyasi parti müşahitleri ile bağımsız aday müşahitleri için ise sayım işlemlerini yakından takip edebilecekleri bir yer ayrılması gerektiğini ifade etmiştir²⁸

Seçim sonuçlarının tespitine ilişkin işlemler bakımından da müşahitlere çeşitli yetkiler tanınmıştır. Bu kapsamda talep eden müşahitlere sandık sonuç tutanağının bir örneği verilebilmekte, sandığın ilçe seçim kuruluna nakli sırasında gerekli şartların bulunması hâlinde taşıta katılabilmeleri mümkün olmakta ve ilçe seçim kurulunda gerçekleştirilen sayım, döküm ve birleştirme işlemlerini izleyebilmektedirler²⁹ Böylece müşahitlerin gözetim faaliyeti, oy verme işleminin tamamlanmasıyla sona ermemekte; seçim sonuçlarının ilçe seçim kurulunda birleştirilmesi aşamasına kadar devam etmektedir. Nitekim Yüksek Seçim Kurulu da seçimlere katılma yeterliliğine sahip siyasi partilerin, ilgili seçim çevresinde aday göstermemiş olsalar dahi ilçe seçim kurulundaki sayım, döküm ve birleştirme işlemlerini müşahitleri aracılığıyla takip edebileceklerini kabul etmiştir³⁰.

Müşahitlerin seçim sürecindeki yetkileri bunlarla da sınırlı değildir. Müşahitlere, seçim kurullarının veya kurul başkanlarının kesin olmayan kararlarına karşı itiraz edebilme yetkisi de tanınmıştır. Bu yetki, müşahitliğin yalnızca seçim işlemlerinin izlenmesine yönelik pasif bir gözlem faaliyetinden ibaret olmadığını; aynı zamanda seçim hukukunda öngörülen denetim ve başvuru mekanizmalarının işletilmesine katkı sağlayan aktif bir hukuki işlev üstlendiğini ortaya koymaktadır³¹.

²⁸ Yüksek Seçim Kurulu, 2 Haziran 2015 tarih, 1147 sayılı kararı (<https://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/2104/2015-1147.pdf>).

²⁹ 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 105, 107 ve 108'inci maddeleri.

³⁰ "Seçimlere katılma yeterliliği olan siyasi partilerin, seçimlere girmedikleri yerlerde de 298 sayılı Kanunun 25. maddesi ve 108. maddesinin ikinci fıkrası gereğince, a) Müşahit bulundurulabileceklerine, b) Sayım, döküm ve birleştirme işlemlerini takip edebileceklerine, ...tarihinde oybirliği ile karar verildi." Yüksek Seçim Kurulu, 28 Şubat 2019 tarih, 1228 sayılı kararı (<https://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/78027/2019-1228.pdf>).

³¹ 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 110'uncu maddesi.

Bu itibarla müşahitlik, yalnızca sandık başı işlemlerinin gözlemlenmesini sağlayan bir kurum olmayıp, seçim sürecinin başlangıcından sonuçların ilçe seçim kurullarında birleştirilmesine kadar uzanan süreçte seçim işlemlerinin izlenmesine, denetlenmesine ve gerektiğinde hukuki denetime konu edilmesine imkân sağlayan tamamlayıcı bir seçim güvencesi niteliği taşımaktadır. Bu yönüyle müşahitlik kurumu, seçimlerin şeffaf, denetlenebilir ve hukuka uygun biçimde yürütülmesine önemli katkı sağlayan denetim mekanizmalarından birini oluşturmaktadır.

3.3. Müşahitliğin Seçim Güvenliğine Katkısı

Seçim güvenliği, seçimlerin yalnızca yürürlükteki hukuk kurallarına uygun biçimde gerçekleştirilmesini değil, aynı zamanda seçim sürecinin şeffaf, denetlenebilir ve kamuoyu nezdinde güvenilir olmasını da ifade etmektedir. Bu bakımdan müşahitlik kurumu, seçim sürecinin farklı aşamalarında yürütülen işlemlerin sivil aktörler tarafından gözlemlenmesine imkân sağlayarak seçim güvenliğinin sağlanmasına önemli katkıda bulunmaktadır.

Müşahitlerin seçim sürecinin başlangıcından ilçe seçim kurulunda gerçekleştirilen birleştirme işlemlerine kadar farklı aşamalarda hazır bulunabilmeleri, seçim işlemlerinin yalnızca seçim kurullarınca değil, siyasi partiler ve bağımsız adaylar adına hareket eden kişiler tarafından da izlenebilmesini mümkün kılmaktadır. Bu durum, seçim işlemlerinin dışarıdan gözlemlenebilmesini sağlayarak seçim sürecinin şeffaflığını güçlendirmektedir. Seçim işlemlerinin gözlem altında yürütülmesi ise yalnızca gerçekleşmiş usulsüzlüklerin tespit edilmesine değil, aynı zamanda olası hukuka aykırılıkların önlenmesine de katkı sağlayan caydırıcı bir işlev görmektedir.

Müşahitlik kurumu, seçim güvenliğine yalnızca gözlem faaliyeti yoluyla değil, seçim hukukunda öngörülen denetim mekanizmalarının etkin şekilde işletilmesi bakımından da katkı sunmaktadır. Müşahitlere tanınan tutanak alma, sayım ve birleştirme işlemlerini izleme ve gerektiğinde itiraz edebilme yetkileri, seçim sürecinde ortaya çıkabilecek hukuka aykırılıkların zamanında tespit edilmesine ve yetkili seçim kurulları önüne taşınabilmesine imkân vermektedir.

30.08.2026

Böylece müşahitlik, seçim hukukunda öngörülen idarî ve yargısal denetim mekanizmalarının fiilen işlerlik kazanmasına yardımcı olan tamamlayıcı bir güvence niteliği taşımaktadır.

Son olarak müşahitlik kurumu, seçim sonuçlarına duyulan toplumsal güvenin güçlendirilmesi bakımından da önemli bir işleve sahiptir. Seçimlerin yalnızca adil biçimde yapılması değil, aynı zamanda adil yapıldığının toplum tarafından görülebilmesi de demokratik meşruiyetin temel unsurlarından biridir. Farklı siyasi partiler ile bağımsız adayların seçim sürecini kendi müşahitleri aracılığıyla takip edebilmeleri, seçim sonuçlarının doğruluğuna ve seçim sürecinin dürüstlüğüne ilişkin kamuoyu güveninin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle müşahitlik kurumu, seçim güvenliğinin yalnızca hukuki değil, aynı zamanda demokratik ve toplumsal boyutunu da destekleyen önemli bir denetim mekanizması olarak değerlendirilebilir.

3.4. Müşahitliğin Sivil Denetim İşlevi ve Demokratik Meşruiyet Bakımından Değerlendirilmesi

Seçim hukukunda müşahitlik kurumu, yalnızca siyasi partiler ve bağımsız adaylara tanınmış usulî bir hak olarak değerlendirilmemelidir. Kurumun üstlendiği fonksiyon dikkate alındığında müşahitlik, seçim sürecinde kamu gücü tarafından yürütülen işlemlerin sivil aktörler tarafından izlenmesine imkân tanıyan tamamlayıcı bir denetim mekanizması niteliği taşımaktadır. Müşahitlik, seçim kurullarının görev ve yetkilerine ortak olan bir kurum değil; seçim işlemlerinin hukuka uygunluğunun toplumsal denetim yoluyla gözetilmesine hizmet eden ve seçim güvenliğini destekleyen tamamlayıcı bir güvence mekanizmasıdır.

Müşahitlik kurumunun bu niteliği, seçim güvenliği ile demokratik meşruiyet arasındaki bağlantının somutlaşmasına da katkı sağlamaktadır. Demokratik seçimlerde önemli olan yalnızca seçim işlemlerinin hukuka uygun biçimde gerçekleştirilmesi değil, bu uygunluğun seçim sürecine katılan aktörler tarafından gözlemlenebilir ve doğrulanabilir olmasıdır. Müşahitlerin seçim sürecini başından sonuna kadar izleyebilmeleri, gerektiğinde hukuki başvuru yollarını

kullanabilmeleri ve seçim sonuçlarına ilişkin işlemleri denetleyebilmeleri, seçimlerin hukuka uygun şekilde yürütülmesine katkı sağladığı gibi, seçim sonuçlarına duyulan güvenin güçlenmesine de hizmet etmektedir.

Bu itibarla müşahitlik kurumu, seçim hukukunda yalnızca bireysel bir hak veya usul kurumu olarak değil; seçimlerin açıklığı, denetlenebilirliği ve demokratik meşruiyetinin güçlendirilmesine hizmet eden kurumsal bir güvence olarak değerlendirilmelidir. Demokratik hukuk devletinde seçimlerin dürüstlüğüne ve sonuçlarının meşruiyetine duyulan güvenin korunması bakımından müşahitlik kurumunun etkin biçimde işletilmesi önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

4. SONUÇ

Bu çalışmada müşahitlik kurumu, seçim güvenliğinin sivil denetim boyutu çerçevesinde incelenmiştir. İnceleme sonucunda, müşahitliğin yalnızca siyasi partilere ve bağımsız adaylara tanınmış usulî bir hak olmadığı; seçim sürecinin şeffaflığını, denetlenebilirliğini ve hukuka uygunluğunu destekleyen önemli bir seçim güvencesi olduğu ortaya konulmuştur. Her ne kadar müşahitler seçim kurullarının karar alma sürecine katılmamakta ve kamu gücü kullanmamakta ise de, seçim işlemlerini başlangıcından sonuçların birleştirilmesine kadar izleyebilmeleri, seçim sonuçlarına ilişkin belgelere erişebilmeleri ve gerektiğinde kanuni başvuru yollarını işletebilmeleri, seçim güvenliğinin sağlanmasına önemli katkı sunmaktadırlar.

Bununla birlikte mevcut hukuki düzenleme incelendiğinde, müşahitlik kurumunun sistematik bir bütünlük içerisinde düzenlenmediği görülmektedir. Müşahitliğe ilişkin hükümler farklı maddelere dağılmış olup, kurumun tanımı, hukuki statüsü, görev ve yetkileri ile yükümlülükleri kanunda bütüncül biçimde ortaya konulmamıştır. Bu durum, uygulamada farklı yorumlara ve tereddütlere yol açabilmektedir.

Müşahitliğe ilişkin hükümlerin Kanun içerisinde farklı maddelere dağılmış olması, bu nedenle yalnızca teknik bir düzenleme sorunu olarak görülmemelidir. Anayasa'nın 79'uncu maddesinde güvence

altına alınan seçimlerin dürüstlüğü ilkesi, seçim işlemlerinin hukuka uygunluğunun yanı sıra bu işlemlerin izlenebilirliğini ve etkili biçimde denetlenebilmesini de gerektirmektedir. Bu bakımdan müşahitliğin görev ve yetkilerinin farklı hükümlerden çıkarılmasını gerektiren mevcut yapı, doğrudan anayasal bir aykırılık oluşturmamakla birlikte, seçimlerin dürüstlüğü ilkesinin gerektirdiği açıklık ve öngörülebilirlik bakımından eleştiriye açıktır. Müşahitlik kurumunun kanunda sistematik ve bütüncül biçimde düzenlenmesi, bu yönüyle yalnızca uygulamadaki tereddütlerin giderilmesine değil, seçimlerin dürüstlüğü ilkesinin seçim sürecinde daha etkili biçimde gerçekleştirilmesine de katkı sağlayacaktır.

Bu çerçevede müşahitlik kurumunun daha etkin işlemlerini sağlamak amacıyla aşağıdaki öneriler getirilebilir:

a. Müşahitlik Kurumunun Sistematik Olarak Düzenlenmesi: 298 sayılı Kanun'da müşahitlik kurumuna ilişkin müstakil bir bölüm oluşturulmalı; müşahitliğin tanımı, hukuki statüsü, görevlendirilme usulü, görev ve yetkileri ile yükümlülükleri sistematik biçimde düzenlenmelidir. Böylece mevcut parçalı yapıdan kaynaklanan uygulama tereddütleri giderilerek müşahitliğin seçimlerin dürüstlüğü, şeffaflığı ve denetlenebilirliğine ilişkin işlevi daha açık biçimde ortaya konulmalıdır.

b. Müşahitliğe İlişkin Hak, Yetki ve Usullerin Netleştirilmesi: Siyasi parti müşahitleri ile bağımsız aday müşahitleri bakımından öngörülen farklı usuller, uygulamada tereddüt oluşturmayacak açıklıkta yeniden kaleme alınmalı; hak ve yetkilerin kapsamı açık biçimde belirlenmelidir.

c. Yüksek Seçim Kurulu İçtihatlarının Kanuni Düzenlemeye Yansıtılması: Yüksek Seçim Kurulu kararlarıyla şekillenen uygulama esaslarının, mümkün olduğu ölçüde kanuni düzenlemeye aktarılması suretiyle uygulama birliği güçlendirilmelidir.

d. Müşahitlik Faaliyetinin Eğitim Yoluyla Güçlendirilmesi: Müşahitlere yönelik standartlaştırılmış sertifikalı eğitim programları ile uygulama rehberlerinin hazırlanması ve seçim dönemlerinde dijital eğitim modüllerinin erişime açılması, müşahitlik faaliyetinin niteliğini artıracak ve uygulama birliğine katkı sağlayacaktır.

e. Uygulama Birliğinin Güçlendirilmesi: Sandık kurulları ile müşahitler arasındaki iletişim ve bilgi paylaşımına ilişkin usuller daha açık biçimde belirlenmeli; seçim günü yaşanabilecek uygulama farklılıklarını azaltacak idari tedbirler geliştirilmelidir.

Sonuç olarak müşahitlik kurumu, demokratik seçimlerin yalnızca hukuka uygun biçimde gerçekleştirilmesine değil, aynı zamanda seçim sürecinin toplum tarafından denetlenebilir olmasına ve seçim sonuçlarına duyulan güvenin güçlendirilmesine hizmet eden önemli bir demokratik güvence niteliği taşımaktadır. Bu nedenle müşahitliğin hukuki altyapısının güçlendirilmesi ve uygulamadaki işlevselliğinin artırılması, seçim güvenliğinin geliştirilmesine yönelik reform çalışmalarının temel başlıklarından biri olarak değerlendirilmelidir.

BİBLİYOGRAFYA

- Ak, Hediye Şirin. “Siyasal İktidarın Meşruiyetinin Demokrasi Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 86, 01 Ekim 2025, s. 268-282, <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1755664>.
- Aktaş, Derya ve İbrahim Arap, “Türkiye’de Seçim Güvenliği Bağlamında Seçimlerde Teknoloji Kullanımı”, *Journal of Business in The Digital Age*, Cilt 6, Sayı 2, 2023, s. 156-178, [doi:10.46238/jobda.1343141](https://doi.org/10.46238/jobda.1343141).
- Atar, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Konya, Mimoza Yayınları, 2000.
- Ateş, Turhan, Demokrasi, Siyasi Partiler ve Seçim, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2007.
- Aydın, Nizamettin ve Sinan Sunar, "Seçimlerin Yönetimi Bağlamında Seçmen Kütüklerinin ve Listelerinin Yerel İdareler Tarafından Hazırlanması: Danimarka Örneği ve Türkiye’de Uygulanabilirliği", *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2018, s.11-34.
- Bilgili, Murat Saltuk ve Hasan Emir Aktaş, “Türkiye’nin Anayasal Dönemlerinde Seçme Hakkı”, *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 2023, s. 266–285, <https://doi.org/10.33416/baybem.1297778>.
- Erdoğan, Mustafa, Anayasal Demokrasi, İstanbul, Siyasal Kitapevi, 2010.
- Erkmen, Ayşe, "Türkiye’de 1950 ile 2002 Yılları Arasında Uygulanan Genel Seçim Sistemlerinin Halk İradesine Etkisi.", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 3, 2018, s. 1225-1247.
- Duverger, Maurice, *Siyasi Partiler*, Çev. Ergun Özbudur, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1993.
- Güler, Fatih, 3 Kasım 2020 Tarihinde Gerçekleşen Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Seçiminin Ardından Yaşanan Tartışmalar Işığında Mektupla Oy Verme Ve Elektronik Oy Verme Usulleri., *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*,

Cilt 4, Sayı 1, 2021, s.212-218.
<https://doi.org/10.33712/mana.871029>.

Gümüş, A. Tarık, "Demokrasilerde Sivil Toplum Ve Devlet–Sivil Toplum İlişkisinde Karşılaşılabilecek Sorunlar", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , Cilt 18, Sayı 3, 2014, s. 529-72.

İpek, Işıl Zeynep Turkan ve Tefik Karpuzcu, "Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşu ve Seçim Gözlem Grubu Örneği: ‘Oy ve Ötesi", *Mülkiye Dergisi* , Cilt 40, Sayı 4, 2016, s. 193-212.

Locke, John, *Hükümet Üzerine İkinci İnceleme Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni, Boyutu ve Amacı Üzerine bir Deneme*, Çev. Fahri Bakırcı, Ankara, Babil Yayıncılık, 2004.

Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine*, Çev. Fehmi Baldaş, Ankara, Hiperlink Yayınları, ty, s.170-171.

Özbudun, Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004.

Usta, Sefa ve Abdülvahap Akıncı, "Müzakereci Demokrasilerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü.", *Paradoks Ekonomi Sosyoloji Ve Politika Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2012, s. 83-98.

Yüksek Seçim Kurulu, 9 Mayıs 2015 tarih, 869 sayılı kararı
(<https://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/2122/2015-869.pdf>).

Yüksek Seçim Kurulu, 2 Haziran 2015 tarih, 1147 sayılı kararı
(<https://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/2104/2015-1147.pdf>).

Yüksek Seçim Kurulu, 28 Şubat 2019 tarih, 1228 sayılı kararı
(<https://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/78027/2019-1228.pdf>).